

ZEKÂT VE VERGİ MÜKELLEFİYETİNDE FIRSAT EŞİTLİĞİ VE ADALETİN SAĞLANMASI

Ahmet ÖZDEMİR (*)

Öz

Zekât dini bir ibadettir. Zekât sadece Kur'an-ı Kerim'de beyan edilen kişilere ödenir. Vergi, kamu hizmetlerinin maliyetini karşılamak için hükümet tarafından alınır. Zekât ile vergi birbirinden farklıdır. Bazı insanlar sadece vergi öderken, diğerleri hem vergi hem de zekât ödemektedir. Bu durum mükellefler arasında eşitsizlik doğurmaktadır. Vatandaşlar arasında fırsat eşitliği sağlayabilmek için zekât fonu kurulmalıdır. Fonda biriken miktar, sadece zekât olarak kullanılmalıdır. Zekât fonuna ödeme yapanlara, gelir vergisi muafiyeti verilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Zekât, Zekât Fonu, Vergi, Malî Mükellefiyet.

Ensuring Equality of Opportunity and Justice for the Obligation of Zakat and Tax

Abstract

Zakat is a religious worship. Zakat is paid only to persons declared in the Qur'an. Taxes are taken by the government to cover the cost of public services. Zakat and tax are different. Some people are just paying the tax, others pay both tax and zakat. This situation leads to inequality between taxpayers. Zakat fund should be established to ensure equality of opportunity among citizens. The amount accumulated in the fund should be used only as zakat. Those who pay zakat fund, should be given income tax exemption.

Keywords: Zakat, Zakat Fund, Tax, Financial Liability.

*) Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
(e-posta: ebuertugrul@mynet.com)

Giriş

Bir milleti oluşturan fertlerin çeşitli ödev ve sorumluluklarla mükellef olması toplum hayatının vazgeçilmez özelliklerindedir. Bu sorumluluklardan birisi de maddî imkânı olanların malî ödeme yükümlülüklerinin olmasıdır. Tarih boyunca topluluklar, üyelerinden farklı adlar altında gelir talebinde bulunmuşlardır. Yapılan araştırmalar göstermektedir ki, vergiye tarihte insan cemiyetinin ortaya çıkışından itibaren rastlanmaktadır (Tuğ, 1984, s. 2-18).

Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinde infak etmek, zekât ve sadaka vermek emredilmiştir (Bkz. Bakara, 2/ 215; Nisâ, 4/ 39; Mâide, 5/55; A'râf, 7/156; Tevbe, 9/ 60; Hac, 22/ 35; Mü'minûn, 23/4; Nûr, 24/37; Neml, 27/3; Rûm, 30/39; Lokmân, 31/4; Secde, 32/16). Hz. Peygamber (s.a.)'in hadislerinde de zekât oranları ayrıntılı bir şekilde beyan edilerek Müslümanlar düzenli ve miktarı belirli malî sorumlulukla mükellef tutulmuştur (Bkz. Ebû Dâvûd, Zekât, 1, 1561; Nesâî, Zekât, 5, 2453; Tirmizî, Zekât, 3, 620).

Asr-ı saadet döneminde; zekât, fitre, sadaka, kurban gibi malî yönü olan ibadetler, gönüllü bağışlar ve savaşlarda elde edilen ganimetler aracılığı ile herkesin temel ihtiyaçlarını karşılayabildiği bir yapı sağlanabilmiş iken ilerleyen dönemlerde ihtiyaçların artması, kamu harcama kalemlerinin çeşitlenmesi ve devlet sisteminin gelişmesine paralel olarak ilave bir maddî sorumluluk olarak vergi alınmaya başlanmıştır.¹

Devletin ihtiyaç duyması durumunda, adalet ve hakkaniyet sınırları içinde kalmak üzere kamu otoritesinin belirleyeceği vergiyi vatandaşların ödemekle sorumlu tutulması fikhen de meşru kabul edilmiştir (İbn Âbidîn, 1985, XII, s. 21; Aydın, Özek, Karaman, Erkal, 1984, s. 240-242; Hamidullah, 1993, II, s. 969; Yeniçeri, 1980, s. 246-248).

Zekât-Vergi Mukayesesi

Devletin talep ettiği vergilerin zaman içinde çeşitlenmesi ve miktar bakımından artması üzerine zekât ile vergi mukayese edilmeye başlanmış ve devlete vergi ödemekle zekât sorumluluğunun düşüp düşmeyeceği tartışma konusu olmuştur.

İbn Teymiyye, devlet başkanının aldığı zekâtları, zekât sarf yerlerine ödememesi durumunda farz olan mükellefiyetin düşüp düşmeyeceği sorusuna, zekâtı sarf yeri dışında harcayan zalim devlet başkanlarına zekâtın verilmemesi gerektiğini ancak ikrah altında olup istenileni yapmaması durumunda zararlı karşılaşılabilecek kişilerin ödediklerinin zekât yerine geçeceğini ifade etmiştir (İbn Teymiyye, 2005, XXV, s. 81). Nevevî de, Devlet başkanı haracı, öşür yerine geçsin diye tahsil ederse bu durumda farzın düşüp düşmeyeceği hususunda ihtilaf olduğunu ifade etmekle birlikte, kendisi farzın düşeceği görüşünü tercih etmiştir (Bkz. Nevevî, t.y.:V, s. 547). Buna karşılık fakihlerin ekseriyeti ise vergiyi zekâta saymanın mümkün olmadığı görüşünü benimsemişlerdir (Bkz. Karaman, 1988, I, s. 205; Akyüz, 1995, III, s. 94; Zuhaylî, 1994, III, s. 379; Yavuz, 1992, s. 91).

1) Asr-ı Saadet ve Hulefâ-i Râşidin dönemi malî teşkilatlanma yapısı için bkz. Hamidullah, 1993, II, s. 940-992; Tuğ, 1984, s. 47-83; Yeniçeri, 1984, s. 53-73.

Zekât, İslâm devletine ödenen bir çeşit vergi olarak kabul edilmiştir. (Bkz. Hamidullah, 1993, II, s. 965) Zekât ile vergi arasında ikisinin de malî bir ödeme yükümlülüğü olması, ihtiyarî değil icbarî nitelik taşıması gibi benzer yönler olmakla birlikte, birini diğerinin aynısı saymamızı engelleyen yönler mevcuttur (Eskicioğlu, 1989, s. 225-250). Bu ayırımı görebilmek için zekât ve verginin tanımlanması ve mahiyetlerinin ortaya konulması gerekmektedir.

Vergi, devlet tarafından kamu hizmetlerinin maliyetini karşılamak üzere hâkimiyetine istinaden, mükellef şahısların topluluğun üyesi bulunmaları dolayısıyla, önceden konulmuş kaidelere uygun olarak talep olunan nakdî ödemelerdir (Ertuğruloğlu, 1969, s. 317; Truchy, 1942, s. 295).

Belli bir meblağın ödenmesi, karşılıksız ve kesin olması, ilgilinin rızasına bağlı olmayıp hukukî cebir taşıması, kamu giderleri ile sıkı bir bağının olması, fertlerin teşkilatlanmış bir topluluğa dâhil bulunmalarına dayalı olarak talep ediliyor olması, verginin temel unsurlarını oluşturmaktadır (Ertuğruloğlu, 1969, s. 315-316).

Bireylerin gelir elde etmesi, kurumların kazanç sağlaması, bir servete sahip olma, istihsal ve malların el değiştirmesi devletin vergi koymasının başlıca nedenleridir (Korkmaz, 1984, III, s. 1362).

Vergi alınmasının temel gerekçesi kamu hizmetleri giderlerinin karşılanmasıdır. Başlangıçta iç ve dış güvenlik ile adalet işlerinden ibaret olan kamu hizmetleri kavramı, toplumdaki gelişmelere bağlı olarak eğitim, sağlık, ulaştırma, haberleşme ve diğer altyapı tesislerinin kurulup işletilmesini de kapsamına alarak genişlemiştir. Günümüzde de bu gelişme hâlâ devam etmektedir (Aren, 2007, s. 295). Kamu hizmetlerindeki gelişmeye paralel olarak devlet tarafından alınan vergi de çeşitlenmiş, neredeyse tüm malî hareketlilikler vergiye bağlanmıştır. Sadece üretim veya sermayeye dayalı değil, tüketime dayalı vergilendirme de yaygınlaşmıştır (Cavid, 2001, s. 326-331; Şener, 1980, s. 145-227).

İslâm'ın beş temel rüknünden (Şîrâzî, t.y, I, s. 260) olan zekât ise, zenginlik nisabına ulaşan miktarda ve vasıfta malı olan zenginlerin, Allah rızası niyeti ile ayette beyan edilen gruplara, hadislerde ortaya konulan ölçü ve miktarı yılda bir defa vermesidir. Zekât doğrudan şahıslara ödenebileceği gibi kurumlar aracılığı ile de fakirlere ulaştırılabilir. Tanımda yer alan unsurlar ile vergiyi mukayese ettiğimizde zekât ile verginin farkı ortaya çıkacaktır.

Zekât, Allah'a şükür borcunu ödemek için farz kılınan (Zuhaylî, 1994, III, s. 379), sürekliliği olan, zamana ve bölgeye göre değişmeyen başlı başına bir ibadettir. Vergi ise, devleti yöneten organların takdirine bağlı olarak istenilirse kısmen veya tamamen kaldırılabilir niteliktedir (Karadavî, 1997, s. 485).

Zekât mükellefiyeti için nisab miktarı mala sahip olma şartı aranır (Kudûrî, t.y., s. 27; Şîrâzî, t.y, I, s. 265). Vasitasız vergilerde belirli bir zenginlik şartı olmakla birlikte, zekâtın nisab oranından farklıdır. Vasıtalı (dolaylı) vergilendirmede ise zengin, fakir ayırımı

yapmadan herkesten vergi alınmaktadır.² Zekât ise, Müslümanların zenginlerinden alınıp fakirlerine verilmektedir (Bkz. Nesâî, Zekât, 1, 2428). Fakirler zekât vermekle mükellef değildir.

Zekât mükellefiyeti için sahip olunan mal ile ilgili tam mülkiyet, nâmi olma, nisab miktarına ulaşma, ihtiyaç fazlası olma, sahip olunduktan sonra üzerinden bir yıl geçme ve borç karşılığı olmama şartları (Ebû Yusuf, t.y, s. 76-78; Kâsânî, 1986, II, s. 9-16; Sah-nûn, 1994, I, s. 364; Şîrâzî, t.y, I, s. 265) bulunmakta iken vergilendirmelerde bu şartların birçoğu dikkate alınmamaktadır.

Zekât yılda bir defa ödenirken, vergilerin yılda birkaç defa veya birkaç yıl da bir defa gibi farklı ödeme süreci olabilmektedir.

Bütün bu farklılıkların yanında belki de zekât ile vergiyi birbirinden ayıran en önemli fark, zekât verilebilecek yerler ile vergi harcama kalemlerinin birbirinden farklı olmasıdır.

Zekâtın sarf yerleri Tevbe suresi 60. ayette şu şekilde beyan edilmektedir: “*Sadakalar (Zekâtlar) ancak şunlar içindir: Yoksullar, düşkünler, zekât toplanmasında görevli olanlar, kalpleri İslâm’a ısındırılacak olanlar, âzat edilecek köleler, borçlular, Allah yolunda (çalışanlar) ve yolda kalmışlar. İşte Allah’ın kesin buyruğu budur. Allah bilen ve hikmetle yönetendir.*”

Zekâtın sarf yerleri ayette beyan edildiği üzere sekiz gruptur. Burada zikredilenlerden kölelerin, zekât âmillerinin veya müellefe-i kulup zümresinin toplumda bulunmaması sebebiyle azalma olabilir ancak ilave harcama kalemleri ve ödeme yapılacak yeni zümreler ortaya çıkarmak mümkün değildir. Günümüzde, zekâtı Kur’an’da beyan edilen sınıflara ulaştırmayı vazife edinen vakıf, dernek gibi tüzel kişilikler bulunmaktadır. Bu nitelikteki kurumlar, zekâtı ödemede aracı konumunda işlev görmekte ve toplanan paralar şahıslara ulaştırılmaktadır. Bu vasıflarını devam ettirdikleri sürece zekâtlar bu kurumlar aracılığı ile de ödenebilir. Vergilerin temel toplanma sebebi olan kamu hizmetleri zekât sarf alanı içinde yer almamaktadır.

Zekât verilebilecekler arasında yer alan fî sebilillah (Allah yolunda olanlar) kavramı, genellikle Allah yolunda cihad edenler olarak anlaşılma ile birlikte, bu kavramı daha geniş manasıyla alıp Allah’ın rızasına ulaştırıcı her türlü hayır amacıyla yapılan yardımlar olarak da yorumlayanlar bulunmaktadır (Bkz. Hamidullah, 1993, II, s. 978; Köse, 2004, s. 108-127). Fî sebilillah kavramı en geniş anlamı ile kabul edilse bile, toplanan vergilerin bir kısmının İslâm’ın meşru görmeyeceği alanlarda harcandığı göz önüne alınınca fî sebilillah kavramının günümüzdeki vergi harcama yerleri ile örtüşmesinin mümkün olmadığı ortaya çıkmaktadır.

2) Kanun koyucunun vergiyi kimin sorumluluğundan çıkarmayı lüzumlu görmüşse doğrudan doğruya ona müracaat edilerek alınan vergiler vasıtasız vergi; üretilen mal ve hizmetler üzerine konulan ve bireylerin bu mal ve hizmetleri satın aldıkları zaman vergiyi de ödemiş oldukları dolayısıyla en fakir insanların bile farkına varmadan ödemiş oldukları vergiler ise vasıtalı (dolaylı) vergiler olarak tanımlanmaktadır. Bkz. Aren, 2007, s. 298; Cavid, 2001, s. 324-325).

Zekât ve verginin bu mukayesesinden çıkan sonuca göre; tanım, amaç, mahiyet ve kapsam bakımından zekât ile vergi birbirinden farklıdır (Karadavî, 1997, s. 485). Biri diğerinin dengi veya alternatifi değildir. Dolayısıyla fertlerin hem zekât, hem de vergi ile mükellef tutulmaları meşrudur. Buna göre, zekâtını ödeyenlerin vergi vermekten kaçınması veya vergi verenlerin zekât vermekten imtina etmeleri caiz olmayacaktır.

Fırsat Eşitliği Bakımından Zekât-Vergi Mükellefiyeti

Zekât, meşruiyeti ayet ve hadislerle dayanan, maddî müeyyidenin yanında uhrevî müeyyide de barındıran (Bkz. Neşâî, Zekât, 4, 2437) ve ibadet niteliğinde olması sebebiyle sadece Müslümanlar için bağlayıcılık taşıyan bir mükellefiyettir.

Devlet yönetim sistemi, İslâm hukukuna göre şekillenen devletlerde zekât toplamak devletin titizlikle yerine getirmesi gereken aslî görevlerdendir (Mâverdi, 1994, s. 52). Açıkta olmayan (batınî) malların zekâtını vermek şahıslara bırakılabilirse de, fertlerin zahirî mallarının zekâtı bu işle görevli memurlar aracılığı ile devlet tarafından toplanılır (Mâverdi, 1999, VIII, s. 392; Kâsânî, 1986, II, s. 7).

Zekât ve vergi, devlet organları tarafından toplandığı ve aksine davrananlar için maddî müeyyide tatbik edileceği için İslâm devletinde yaşayan Müslüman fertler³ arasında zekât ve vergi ödeme sorumluluğu açısından bir fark ortaya çıkmayacaktır. Aynı sektörde çalışıp gelir ve servet bakımından birbirine yakın fertler eşit derecede bir malî mükellefiyet ile karşılaşmaktadır. Devletin hak ve salahiyetine dayalı olarak ortaya koyacağı hukukî düzenleme ile zekât, nisab miktarı malı olan herkesten alınacağı için toplumda sadece bir zümrenin sırtına yüklenen değil, toplumun geneline yayılan malî bir sorumluluk olacaktır. Tüm mükellefler hem zekâtını hem de vergisini vereceği için fertler arasında fırsat eşitliği açısından bir fark oluşmayacaktır.

Türkiye gibi dini referanslarla yönetilmeyen laik toplumlarda ise zekât ve vergi mükellefiyeti fırsat eşitsizliğine yol açabilmektedir. Bu nitelikteki devletlerde zekât verme tamamen kişilerin vicdanlarına bırakılmakta, zekât vermeyenler için cezaî bir müeyyide uygulanmamaktadır.

Devlet, zekât toplamadığı için kamu giderlerinin yanında sosyal devlet olma ilkesi gereği fakir-fukaraya yapılan devlet yardımları da toplanan vergilerden ödenmekte bu da vergi oranını -zekâtın devlet tarafından toplanan devletlere kıyasla- daha da artırmaktadır. Aynı gelir düzeyine sahip iki kişiyi düşündüğümüzde birinci kişi uhrevî sorumluluğunu hesaba katarak zekâtını vermekte, ikinci kişi ise bu görevi ihmal etmektedir. Vergi ise her ikisinden de devlet tarafından tahsil edilmektedir. Bu iki kişinin birbirine rakip iki firma sahibi olduğunu düşündüğümüzde birincisinin aleyhine olmak üzere bir fırsat eşitsizliği doğmaktadır. Çünkü hem malî bir sorumluluk olarak zekât vermekte, hem de vergisini vermektedir. Ayrıca ödediği verginin içinde devletin gelir seviyesi düşük vatandaşlara

3) İslâm devletinde yaşayan gayr-i müslim vatandaşların maddî sorumlulukları için bkz. Ebû Yusuf, t.y: 63; Mâverdi, 1994, 254; Ibn Kayyim el-Cevziyye, 1997, I, 79-369; Atar, 1979, 12-16.

ödediği miktarlar da bulunduğu için zekâtın devlet tarafından toplandığı ülkelere göre daha yüksek oranda vergi vermektedir.

Zekât- Vergi Mükellefiyetinde Fırsat Eşitsizliğini Ortadan Kaldırma

Ortaya çıkan eşitsizliğe çözüm önerisi olarak vergiyi zekâta saymanın caiz olduğunu savunanlar olmuştur (Bkz. Aydın ve diğerleri, 1994, s. 248). Ancak zekât ile verginin mukayesesi yaptığımız bölümde de zikrettiğimiz üzere vergi ve zekât birbirlerinden birçok açılardan farklı nitelik taşıyan ayrı kurumlardır. Vergi toplama yöntemi üzerinde yeni bir düzenleme yapmadan birini diğerinin yerine koyup, vergi verenleri zekâttan muaf tutmak mümkün ve caiz değildir. Mevcut sistemde vergiler, zekât sarf yerlerinden çok farklı yerlere ödendiği gibi bir kısmı, İslâm'ın meşru ve caiz görmeyeceği alanlarda harcanmaktadır.

Önereceğimiz çözüm şekli, devletin bir zekât fonu oluşturarak isteyen vatandaşların bu resmi kuruma zekâtı vermelerinin sağlanması ve bu fona yatırılan miktarın o kişinin ödeyeceği gelir vergisinden düşülmesidir. Bu müessesenin sağlıklı yürüyebilmesi için fonda biriken paraların zekât sarf yerlerine uygun olarak harcandığının denetlenebilmesi mümkün olmalı ve halkın güvenini kazanmış ilim adamlarının gözetiminde şeffaf bir yapı oluşturulmalıdır.

Esasında buna benzer bir uygulama hâlihazırda Türkiye'de uygulanmaktadır. Eğitime %100 destek projesi kapsamında okul ve öğrenci yurdu inşası için yapılan bağışlar beyanname ile gösterilerek vergide indirimde gidilmektedir.⁴

Zekâtın genel kamu menfaati için yapılan müesseselerde kullanılması caiz değildir. Zekâtın şahıslara temlikinin gerektiği ilkesinden hareketle eğitim veya hayır kurumu inşaatı için yapılan bu ödemeleri zekât saymak mümkün olmayacaktır. Yapılması gereken zekât fonu adı ile yeni bir yapılanmaya gidip tıpkı eğitime destek projesindeki gibi bu fona yapılan ödemelerin tamamını mükelleflerin gelir vergisi miktarından indirimde gitmektir.

Bir örnek üzerinden anlatmak gerekirse, 100 lira gelir vergisi ödeyecek iki kişiden birincisi isterse bu paranın tamamını vergi olarak ödeyecek, diğeri ise yıllık zekât ödeme miktarı olan 30 lirayı zekât fonuna yatıracak geride kalan 70 lirayı ise vergi olarak verecektir. Bu sayede her iki vatandaşın da yıllık ödemeleri gereken miktar aynı olacak ve bu kişiler arasında fırsat eşitliği sağlanacaktır.

4) 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu Madde 10.-193 sayılı kanunun 89 uncu maddesinin birinci fıkrasının (2) numaralı bendine birinci alt bentten sonra gelmek üzere aşağıdaki alt bent ile (3) numaralı bentten sonra gelmek üzere aşağıdaki (4) numaralı bent eklenmiştir. "Yukarıda sayılan kamu idare müesseselerine bağışlanan okul ve yüz yatak (kalkınmada öncelikli yörelerde elli yatak) kapasitesinden az olmamak üzere öğrenci yurdu inşaatı dolayısıyla yapılan harcamalar veya bu tesislerin inşaatı için bu kuruluşlara yapılan her türlü bağış ve yardımlar ile mevcut tesislerin faaliyetlerini devam ettirebilmeleri için yapılan her türlü nakdi ve ayni bağış ve yardımların tamamı yıllık beyanname ile bildirilecek gelirlerden indirilir." Bkz. Resmi Gazete 24 Nisan 2003, sayı: 25088.

Zekât Fonu Kurumunun Sağlayacağı Yararlar

Devletin zekât fonu adı altında bir kurum oluşturmasını laiklik ilkesi ile bağdaşmayacağını iddia edenler olacaktır. Ancak, bu fona katılım tamamen vatandaşların isteğine bağlı olacağı için laiklik ilkesi açısından gerçek manada bir çelişki ortaya çıkmayacaktır. Aksine zekât verenle vermeyen arasında yıllık ödeme mükellefiyeti bakımından bir denge oluşturacağı ve zekât vermek isteyenlerin gönül hoşnutluğu ile bu ibadetlerini yapmalarına zemin hazırlanacağı için din ve vicdan özgürlüğü açısından yeni bir ufuk açacaktır.

Zekât fonu kurumu, devlet için yeni bir maddî gider kapısı da olmayacaktır. Çünkü Tevbe Sûresi 60. ayetinde beyan edilen âmilîn sınıfı zekât toplamakla görevli memurları ifade etmektedir. Dolayısıyla kurum çalışanlarının maaşları burada toplanan meblağdan ödenebilecektir.

Vergi toplamada istenen seviyeye ulaşılamamasının temel nedeni vergi kaçırma veya vergiden kaçınma⁵ davranışlarının fazla olmasıdır. Zekât fonu bu tür davranışların azalmasına yardım edecektir. Devlete ödediğim paralar gayr-i meşru yerlerde harcanıyor, vergiyi tam ödersem rakip firma ile rekabet imkânım azalıyor, devlet topladığı vergilerden fakir fukaraya gereken desteği vermiyor gibi mazeretlere dayanarak vergi vermek istemeyenlerin, oluşturulacak zekât fonu ile bu kaygıları giderilecek ve gönül hoşnutluğu ile ödeme yapmaları sağlanacaktır.

Zekât fonunda biriken paralar, genel kamu giderleri için harcanamayacağı için gelir seviyesi düşük fertlere istisnasız her yıl düzenli ödemelerde bulunma imkânı veren bir kaynak elde edilecektir. Sosyal devlet olma vasfının gerektirdiği birçok harcama için bu yeni kaynak kullanılabilir.

Bir ülkede yıl içinde verilen zekâtlar büyük rakamlara ulaşmaktadır. Mevcut durumda zekât ödemeleri büyük çoğunlukla kayıt dışı sürmekte iken, zekât fonu kurulması durumunda vergi indiriminden yararlanmak için halkın geneli buraya para yatıracağı için zekât ödemelerinin büyük bir yekûnu kayıt altına alınmış olacaktır.

Gerçek ihtiyaç sahiplerini bulamama, ihmalkâr davranma, sonraya erteleme gibi sebeplere dayalı olarak zekâtını düzenli ödemeyenler, yıllık vergi indiriminden yararlanmak için zekâtlarını ödeme hususunda daha titiz davranacak ve bu da o toplumda zekât verme oranlarını artıracaktır.

Hız. Peygamber infakta bulunurken önceliği akrabaya vermeye teşvik etmiştir. “*Miskinlere tasaddukta bulunmanın sadaka sevabı vardır. Akrabaya tasaddukta bulunmanın ise hem sadaka sevabı hem de sila-i rahim sevabı vardır.*” (Nesâî, Zekât, 82, 2572).” Zekât fonu kurulup, zekâtlar bu fon aracılığı ile ödenmeye başladığında daha efdal olan fakir akrabalara verilen zekâtın azalacağı şeklinde bir eleştiri getirilebilir. Ancak buna da çözüm bulmak mümkündür. Zekât fonuna para yatıran kişilere verdikleri zekâtın kime ulaşmasını istediklerini beyan etme hakkı verilebilir. Zekât fonu bu talebi değerlendirir

5) Vergiden kaçınma: Mükellefin vergi yasalarına aykırı davranmadan daha az vergi ödemesidir. Daha az çalışıp vergi matrahını azaltarak daha az vergi ödemek gibi. Bkz. Şener, 1980, s. 151.

ve gerçekten bu kişilerin maddî durum itibariyle zekât alabilecek durumda oldukları tespitinin yapılması durumunda, zekât o kişilere ödenir. Böylelikle, zekât veren hem gelir vergisinden indirim hakkı elde eder, hem de zekâtını fakir akrabasına vermiş olur. Ayrıca zekât alan bu kişi, akrabası olan zekât mükellefinin teklifi ile zekât fonunun sisteminde zekât alabilecekler listesine dâhil olacağı için sadece kendi akrabasının zekâtını almakla kalmaz, bunun yanında kurumda biriken zekâtlardan da şartlara göre hisse sahibi olabilir. Zekâtı bizzat şahsın kendisinden değil de kurum aracılığı ile almak zekât alanlarının gururlarının incinmemesine yardım eder. Bu sistemin hayata geçmesi durumunda akrabalar arasında zekât alma-verme işleminde kayıt dışı para hareketlerinin önüne geçilmiş olur.

İslâm hukukunda zekâtın toplanması işlemi, devlet başkanının vazifeleri arasında sayılmıştır (Mâverîdî, 1994, s. 52). Hz. Peygamber döneminden başlayarak kamu otoritesinin gözetim ve denetiminde olan (Dumlu, 2010, s. 91-116) zekât gelirleri zekât fonu kurma teklifinin hayata geçirilmesi durumunda tekrar aslî niteliğini kazanacaktır. Bu sayede, zekâtın toplum hayatındaki fonksiyonu ve işlevi istenilen seviyeye ulaşacaktır.

Sonuç ve Değerlendirme

Dini bir mükellefiyet olarak zekât ibadetinin yanında devlet giderlerinin başka türlü karşılanamamasına dayalı olarak vergi alma işlemi de iktisadî hayatın bir vazgeçilmezi olarak devam edecektir. Mükelleflerin bu iki sorumluluğu arasında bir denge kurulması adalet ve hakkaniyet ilkesinin bir gereğidir. Türkiye’de mevcut sistemde zekât tamamen fertlerin kendi tercihlerine bırakılmışken, vergi devletin yaptırım gücü ile yükümlülerden tahsil edilmektedir. Bu durumda vatandaşların bir kısmı sadece vergi verirken, diğerleri hem zekâtını hem de vergisini vermektedir.

İhtiyaç sahibi ve maddî bakımından zor durumda olanlara yardım etmek devletin vazifesi olarak gördüğümüzde ve zekât sarf yerlerinin de toplumun bu kesimleri olduğunu göz önüne aldığımızda zekât verenlerin devletin sorumluluğunu hafiflettiğini söyleyebiliriz. Bu açıdan baktığımızda zekât verenlerin vergiden belli ölçülerde muafiyet elde etmeleri hakkaniyetin bir gereğidir. Madem zekât veren vatandaş devletin sırtındaki sosyal sorumluluğa katkıda bulunmakta öyleyse buna karşılık olarak da devletin bu fertlerin yükümlülüklerinden indirime gitmesi tabîi olarak görülmelidir.

Zekât ve vergi ikileminde mükellefler arasında doğan eşitsizliği gidermenin yolu bize göre resmî bir nitelikte ve malî yapısı denetleme açık şeffaf yapıda bir zekât fonu kurumunun oluşturulmasıdır. Bu fona zekât olarak yatırılan miktar, vergi mükelleflerinin yıllık gelir vergisi olarak ödeyeceği miktardan düşülerek toplumda gerçek manada bir adaletin sağlanması mümkün olacaktır.

Zekât fonu kurulması, vatandaşlar arasında fırsat eşitliğini sağlamanın yanında vergi kaçırma veya vergiden kaçınma davranışlarının azalarak vergi gelirlerinin artmasına, zekât ödemelerinin kayıt altına alınmasına, fakirlerin düzenli olarak bir yardım alabilmelerine, yıllık toplanan zekât miktarlarının artmasına ve personel giderleri kendi malî yapısından karşılanan bu kurum açılarak yeni istihdam alanı sağlanmasına imkân sunacaktır.

Zekât fonunun kurulması ile, asr-ı saadetten başlayarak devam eden asırlarca kamu gözetiminde tahsil edilen zekâtın tekrar aslî hüviyetine kavuşması sağlanacaktır.

Kaynakça

- Akyüz, V. (1995). *Mukayeseli ibadetler ilmihali*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Aren, S. (2007). *Ekonomi dersleri*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Atar, F. (1979). İslâm hukukunda zekât ve vergiler. *Diyanet Dergisi*, 18(4), 12-16. Ankara.
- Aydın, M.A., Özek, A., Karaman, H., Erkal, H. (1984). *İbadet ve müesseseler olarak zekât*. İstanbul: İslâmî İlimler Araştırma Vakfı Yayınları.
- Cavid Bey, Mehmed. (2001). *İktisat ilmi*. İstanbul: Liberte Yayınları.
- Dumlu, E. (2010). İslâm'ın ilk dönemlerindeki uygulamalar ekseninde kamusal bir gelir olarak zekât. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 33, 91-116. Erzurum.
- Ebü Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as (t.y.). *Sünen*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî.
- Ebü Yusuf, Yâkup b. İbrâhim (t.y.). *Kitâbü'l-harâc*. Beyrut: Dâru'l-Mâ'rife.
- Ertuğruloğlu, Mehmet. (1969). *Maliye İlminin Esasları*. Ankara.
- Eskicioğlu, O. (1989). Modern vergi anlayışı ve zekât. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5, 225-250. İzmir.
- Hamidullah, M. (1993). *İslâm peygamberi*. İstanbul: İrfan Yayıncılık.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emin. (1985). *Reddü'l-muhtâr ale'd-Dürri'l-muhtâr*. (Çev. Mehmet Savaş). İstanbul: Şâmil Yayınevi.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdillâh Şemseddin Muhammed (1997). *Ahkâmu ehli'z-zimme* I-III. Dammam.
- İbn Teymiyye, Takıyüddin Ebu'l-Abbas Ahmed b. Abdülhalim. (2005). *Mecmû'u'l-fetâvâ*. Beyrut: Dâru'l-Vefâ.
- Karadavî, Y. (1997). Zekâtı't-ticaretî fit-tatbîki'l-muâsır. *Uluslararası İslâm Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi*. Konya: Kombad Yayınları
- Karaman, H. (1988). *İslâm'ın ışığında günün meseleleri*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Kâsânî, Alâüddin Ebû Bekir b. Mes'ud. (1986). *Bedâ'i'u's-sanâi' fi tertîbi's-şerâ'i'*. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Kudûrî, Ebû'l-Hüseyin Ahmed b. Ebû Bekr. (t.y.). *el-Muhtasar*. (Çev. Ali Arslan). İstanbul: Arslan Yayınları.
- Korkmaz, E. (1984). Vergi. *Ekonomi Ansiklopedisi*. İstanbul: Paymaş Yayınları.
- Köse, M. (2004). Fî Sebilillah kavramının zekât açısından tahlili. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21, 107-134. Erzurum.

- Mâverdí, Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed. (1994). *el-Ahkâmü's-sultâniyye ve'l-vilâyâtü'd-dîniyye*. Beyrut: Darü'l-Kitâbi'l-Arabî.
- _____. (1999). *el-Hâvi'l-kebîr*. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Nesâî, Ebû Abdîrrahman Ahmed b. Şuayb. (1986). *Sünen*. Haleb: Matbaâtü'l-İslâmiyye, Nevevî, Ebû Zekerîyya Muhyiddin b. Şeref. (t.y.). *el-Mecmu'*. Beyrut.
- Resmi Gazete. 24 Nisan 2003, sayı: 25088.
- Sahnûn, Abdüsselâm b. Saîd et-Tenûhî. (t.y.). *el-Müdevvene*. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Şener, O. (1980). *Kamu ekonomisi*. İstanbul: Eren Basımevi.
- Şîrâzî, Ebû İshak İbrahim b. Ali b. Yusuf. (t.y.). *el-Mühezzeb fi fıkhi'l-İmam eş-Şâfi'*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-ilmîyye.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa. (t.y.). *Sünen*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsil-Arabiyye.
- Tuğ, S. (1984). *İslâm vergi hukukunun ortaya çıkışı*. İstanbul: MÜİF Vakfı Yayınları.
- Truchy, Henry. (1942). *İktisat İlmi*. (Çev. Atıf Bayındır). Ankara.
- Yavuz, Y. V. (1992). *Bir sosyal güvenlik kuruluşu olarak zekât*. İstanbul: Tuğra Neşriyat.
- Yeniçeri, C. (1980). *İslâm iktisadının esasları*. İstanbul: Şâmil Yayınevi.
- _____. (1984). *İslâm'da devlet bütçesi*. İstanbul: Şâmil Yayınevi.
- Zuhaylî, Vehbe. (1994). *İslâm fıkıh ansiklopedisi*. (Çev. Nurettin Yıldız). İstanbul: Risale Yayınevi.